

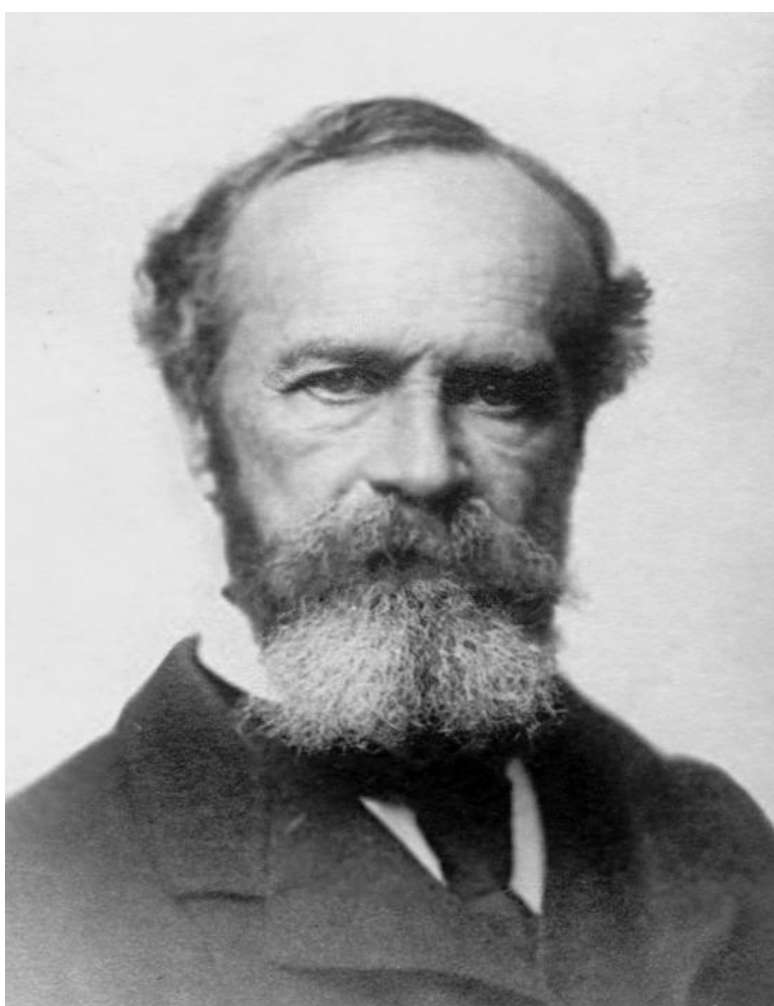
Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával. Projekt azonosító:
EFOP-3.4.3-16-2016-00014

PRAGMATIZMUS

Dr. habil. Krémer Sándor

IV. TÉMA (OL-7): WILLIAM JAMES (1842-1910) ÉLETE ÉS JELENTŐSÉGE

William James olyan originalis és interdiszciplináris gondolkodó volt, aki egyaránt tevékeny alkotó munkát végzett a fiziológia, a pszichológia, a valláselmélet és a filozófia területén. Az 1890-ben kiadott, ezerkétszáz oldalas mesterműve, *The Principles of Psychology* révén az amerikai pszichológia atyjává lett. E mű gazdag vegyülete a fiziológiai, pszichológiai, filozófiai és személyes reflexióknak, és már tartalmazza a később megjelenő pragmatizmus magvait, valamint fenomenológiai jellegű eszmefuttatásokat. Gondolkodók generációit befolyásolta e hatalmas mű mind Európában, mind Amerikában. Többek között Edmund Husserlt, Bertrand Russellt, John Deweyt és Ludwig Wittgensteint.

Vallásos meggyőződésére James már legkorábbi esszéiben, és előbb említett, *The Principles of Psychology* című művében is utalt, de csak későbbi írásaiban (*The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy* (1897); *Human Immortality: Two Supposed Objections to the Doctrine* (1898); *The Varieties of Religious Experience* (1902); *A Pluralistic Universe* (1909)) vált vallásos beállítottságának kifejeződése igazán explicitté. **James lényegében ingadozott két alapvetően eltérő álláspont között.** A *Varieties* szerint az emberi természetre vonatkozó tanulmányok elősegíthetik a vallás tudományos elemzését, ám más írásai szerint a vallásos tapasztalat teljességgel a természetfeletti birodalmához tartozik, és csak az individuális emberi lények számára hozzáférhető, a tudomány számára viszont hozzáférhetetlen.

WILLIAM JAMES ÉLETÚTJA

William James írásainak gazdag és különleges zamata híven tükrözi éppoly gazdag és dús életét. William az egyik leggazdagabb, előkelő amerikai család sarjaként, 1842. január 11-én született New York Cityben. Apja, idősebb Henry James teológus. A New York-i szellemi elit köreihez tartozó család azonban nem csupán egy kiváló filozófust, hanem egy kitűnő író, és egy írónőt is adott az országnak. Az élete utolsó 40 évét Angliában élő ifjabb Henry James (1843-1916), a *Daisy Miller* (1879), *The Portrait of a Lady* (1881), *The Bostonians* (1886), *The Wings of the Dove* (1902), *The Ambassador* (1903) és más regények szerzője, William James öccse. A rövid életű Alice Jamest (1848-1892) pedig, aki az öt gyerek közül a legfiatalabb volt, korai halála után kiadott naplói tették híressé, mivel többen a mfeminizmus egyik előharcosát látták-látják benne. **William a legkülönbözőbb európai egyetemeken és a Harvardon tanulva szerzett széleskörű műveltséget és látásmódot mind kulturális, mind intellektuális értelemben.** 1869-ben kapta meg orvosi diplomáját a Harvard Medical Schoolban, és 1872-ben nevezték ki ugyanezen iskola fiziológia oktatójává. (Először komparatív fiziológiát, majd anatómiát is tanított.) William James azonban az orvostudománytól továbblépett a pszichológiához és a filozófiához. Pszichológiát az 1874-75-ös tanévtől tanított, és ő hozta létre az első amerikai pszichológiai laboratóriumot is. Tizenkét évnyi alkotó munka után, 1890-ben publikálta *The Principles of Psychology* című híres könyvét, de ekkor már (1880-tól) a **Harvard ama illusztris filozófia tanszékének kinevezett tanára, amely George Santayana, Josiah Royce és James munkássága révén, 1885 és 1910 között meghatározta az amerikai filozófia életét.** Sőt, az itt született gondolati tradíció a 20. században végig mérvadó maradt. – Itt kell megemlíteni azt is, hogy **sokadik európai útján, 1882-ben James számos tudóssal, többek között Carl Stumpffal, Wilhelm Wundttal és Ernst Mach-hal is találkozott.**

Legfontosabb filozófia gondolatait James élete utolsó évtizedeiben fejtette ki. Habár nem írt olyan átfogó filozófiai művet, mint ezerkétszáz oldalas pszichológiai munkája, számos meghatározó filozófiai esszéjét világszerte rengeteg nyelvre lefordították és olvasták, olvassák. („Remarks on Spencer’s Definition of Mind as Correspondence” (1878); „The

Sentiment of Rationality” (1879); *The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy* (1897); posztumusz kiadásban jelentek meg 1912-ben, *Essays in Radical Empiricism* címmel 1904-5 folyamán publikált előadásai: „Does 'Consciousness' Exist?”, „A World of Pure Experience”, „How Two Minds Can Know the Same Thing”, „Is Radical Empiricism Solipsistic?”, és „The Place of Affectional Facts in a World of Pure Experience” (*Journal of Philosophy*); részlegesen megírt kéziratait szintén posztumusz adták ki, *Some Problems of Philosophy* címmel) **Élete végén ugyanis William James a filozófia új értelmezését alakította ki, amikor a barátja, Charles Sanders Peirce által megteremtett alapokra építve formába öntötte saját pragmatizmusát.**

A **William James Society** (<http://www.wjsociety.org/> , alapítva: 1999) és a különböző James központok is hosszú évek óta működnek és virágoznak.

További olvasmányok:

- Bird, Graham: *William James*. New York, 1986.
- Edie, James: *William James and Phenomenology*. Bloomington, Ind., 1990.
- Putnam, Ruth Anna ed.: *The Cambridge Companion to William James*. Cambridge, UK, 1997.

Ellenőrző kérdések:

1. Mivel foglalkozott James a pragmatizmushoz fordulása előtt?
2. Mikor fordult James a pragmatizmushoz, és melyek fontosabb filozófiai írásai?